

Костюченко О.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

РОЛЬ ПЕРЦЕПТИВНОЇ АКТИВНОСТІ В ОБ'ЄКТИВНОМУ ВІДОБРАЖЕННІ ДІЙСНОСТІ

У статті визначено сутність перцептивної діяльності, активність якої відіграє істотну роль в ефективному інформуванні про властивості об'єктів середовища та організації дій людини відповідно до зміни умов її життя. Здійснено теоретичний аналіз проблеми перцептивної активності як природного компонента об'єктивного відображення дійсності; обґрунтовано її роль як пізнавальної діяльності в об'єктивному та точному відображенні дійсності, специфічному вираженні активного ставлення до навколишнього світу, що виявляється у суб'єкт-об'єктних відносинах та ін. Представлено різні теоретичні погляди на роль перцептивної активності в об'єктивному відображенні світу, зокрема: у концепції «функціональної закріпленості», екологічній і бінарній концепціях сприймання, прагматичному підході; теоріях фіксованої установки, перцептивної готовності, творчого сприймання, активного сприймання, сприймання як дії, стохастичній/імовірнісній теорії. Активну природу розглянуто на основі складників цього феномена – суб'єкта та об'єкта сприймання та їх взаємодії одне з одним під час формування перцептивного образу дійсності. Зауважено на активній перетворювальній діяльності сприймання при впровадженні в цей процес суспільно відпрацьованих сенсорних еталонів, що започатковує процеси узагальнення. Акцентовано саме на зорганізованій перцептивній діяльності, в основі якої полягають певні способи обстеження об'єкта, застосування понятійного апарату, що забезпечує багатостороннє, багаторівневе сприймання об'єкта.

Ключові слова: перцепція, перцептивна діяльність, активність, перцептивна активність, пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Інформатизація всіх сторін життєдіяльності суспільства торкається всієї психіки і впливає як на характер і рівень психічної активності загалом, так і на окремі психічні функції. На проблему інформаційної кризи звернули увагу сучасна психологія, педагогіка, медицина, фізіологія, зокрема «сенсорна екологія». Так, наприклад, доктор медичних наук М. Хананашвілі (1978) зауважив на інформаційному вибуху, коли мозок людини сприймає, обробляє, запам'ятовує відомості в масштабах, абсолютно незвичайних порівняно з усією тисячолітньою історією розвитку людини, що призвело до низки негативних психологічних наслідків, які виділяються в окреме явище – «інформаційний невроз». Нині людина дедалі більше стає пасивним «споживачем інформації», яка за кількісними параметрами є надлишковою, а за якісними стає порожньою і непотрібною, а нерідко і шкідливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сфери психології та психофізіології сприймання науковцями (Б. Ананьєв, Р. Арнхейм, М. Бернштейн, В. Барабаншиков,

Л. Веккер, М. Вертгеймер, В. Ганзен, В. Зінченко, О. Леонт'єв, О. Лурія, Ш. Надірашвілі, С. Рубінштейн, В. Келер, К. Коффка, Б. Ломов та ін.) свідчать, що сенсорно-перцептивні процеси є відображенням об'єктивної дійсності й регуляторами діяльності людини, джерелом знань людини про навколишній світ, складним актом структурного поєднання інформації про окремі якості предмета і створення його цілісного образу. Активність психічного залежно від досвіду, знань, спрямованості особистості, її здібностей, рівня інтелекту, розвитку, психічного стану тощо виявляється в залученості його до життя суб'єкта, у практику та діяльність, взаємодію об'єкта і суб'єкта. Наприклад, квітка в очах митця є естетичною цінністю, для біолога вона рослина з усіма її ознаками, дитина вбачає в ній об'єкт цікавості, чоловік у квітах бачить змогу потішити кохану, для когось вона є джерелом прибутку тощо.

Об'єктивне перцептивне відображення відіграє істотну роль саме в ефективному інформуванні про властивості об'єктів середовища та організації дій людини відповідно до зміни умов

її життя. Всяке пізнання є творчістю, елемент якої закладений у будь-якому акті сприймання, коли у створеному образі відбувається відображення, проте не як дзеркальний, пасивний відбиток зовнішніх впливів на людину, а результат активного здобуття й обробки інформації, творчої реконструкції предмета (об'єкта) у свідомості людини.

Проблема активної природи перцептивної діяльності та її дослідження в психологічній науці має свої історичні і теоретико-методологічні засади, аналіз яких дає змогу виявити основні наукові підходи та традиції, пов'язані з вивченням досліджуваної проблеми.

Постановка завдання. Мета статті – здійснити теоретичний аналіз проблеми перцептивної активності як природного компонента об'єктивного відображення дійсності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Численні теоретичні й експериментальні дослідження пізнавальних процесів дають змогу виокремити три основні рівні психічного відображення: сенсорно-перцептивний, рівень уявлень та вербально-логічний (Н. Завалова, Б. Ломов, В. Пономаренко та ін.); при чому сенсорно-перцептивний рівень у системі відображення є базовим. Формуючись на початкових ступенях психічного розвитку індивіда, він не втрачає свого значення протягом усього життя, при цьому змінюючись, збагачуючись і трансформуючись залежно від вікових рівнів. Основна характеристика сенсорно-перцептивного відображення полягає в тому, що воно виникає в умовах безпосереднього впливу предметів і їх властивостей на органи відчуттів людини і розгортається в реальному масштабі часу. Процеси відчуття і сприймання необхідно розглядати як дії, спрямовані на розв'язання певних завдань, що становлять пізнавальну, практичну або творчу діяльність суб'єкта. Такі дії, названі перцептивними, забезпечують орієнтування в конкретній ситуації, виділення найважливіших для розв'язання конкретного завдання аспектів, здійснюють таку обробку інформації від органів чуття, яка веде до побудови образу, адекватного як предмету, так і завданням діяльності (Б. Ананьєв, Д. Брунер, Ю. Ведін, Л. Веккер, А. Запорожець, В. Зінченко, Г. Костюк, О. Леонтьєв, А. Логвиненко й ін.). Завдяки циклічним процесам обробки та перетворення інформації людина має змогу відчутти якість та інтенсивність подразника, його тривалість, місцезнаходження в просторі, тобто відобразити всю повноту його властивостей.

Важко виокремити самотійну, «чисту» лінію розвитку і становлення поняття активності, яка є складовою частиною перцептивної діяльності, але в кожному теоретичному напрямі дослідження активності простежується провідна роль саме перцепції. Перцептивна діяльність є специфічною, притаманною саме людині формою виявлення активності, вираженням її активного ставлення до навколишнього світу, природи, суспільства. Нині розуміння сприймання як системи перцептивних дій поширено як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології (Ж. Піаже, Дж. Гібсон, Р. Хелд, В. Найссер та ін.). Так, Ю. Гіппенрейтер виявила генетичний зв'язок між перцептивними й практичними діями, що виявляється в їх розгорнутому зовнішньомоторному характері. Рухи рук, що обмацують предмет, рухи очей, що слідкують за контуром, напруга м'язів гортані, які відтворюють звук, що чується, – все це свідчить про те, що відбувається безперервне порівняння сприймання з оригіналом, перевірка й корекція образу.

У науці така категорія, як «активність», є однією з найактуальніших у дослідженні природи психіки, психічного розвитку, свідомості, пізнавальних і творчих можливостей особистості. Історично склалася двозначність цього терміна. З одного боку, активність тлумачиться наукою як більш широке, фундаментальне поняття, ніж поняття діяльності: виявляється в різноманітних формах життя як біологічних, так і соціальних організмів; це не тільки прояв життя людської особистості, але й умова її розвитку; одна з основних характеристик особистості, яка полягає у здатності виступати джерелом змін у стосунках з оточуючим світом (на відміну від реактивності, коли джерелом є зовнішній стимул); виражається у багатосторонній діяльності, яка спрямована на пізнання, зміну, перетворення навколишнього світу, на зміну власної природи, свого психічного складу; ступінь взаємодії суб'єкта з оточуючою дійсністю. З іншого боку, активність пояснюється як динамічна умова становлення, реалізації і змін кожного виду діяльності, її міра, ступінь її інтенсивності: «висока», «низька», цю залежність підкреслюють часто вживані терміни: «активна діяльність», «активна дія», «активна поведінка», «активна участь» тощо.

У людини є ціла сфера активності, на думку Д. Узнадзе [25], яка передуює його звичній свідомій психічній діяльності, і без спеціального її аналізу безнадійно намагатися зрозуміти психологію людини. Вчений розрізняє два рівні психічної активності – рівень установки, де, крім

афективних, є низка слабо диференційованих перцептивних і репродуктивних елементів, і рівень об'єктивації з активними формами психічної діяльності – мисленням і волею. Установка є інтегральним станом мобілізації і готовності суб'єкта до перцепції.

Суть принципу активності М. Бернштейн [6] вбачав у ствердженні визначальної ролі внутрішньої програми (в тому числі перцепції) в актах життєдіяльності організму. У психології особистості активність розглядається, насамперед, у зв'язку з поняттями «діяльність» і «поведінка». Активність як найважливіша характеристика діяльності і часто трактується як її синонім, тому деякі вчені фактично ототожнюють активність із діяльністю (В. Крутецький, В. Петровський). На думку інших вчених, активність не тотожна діяльності: «активність» є ширшим поняттям, яке включає поняття «діяльність» (О. Скрипченко); активність і діяльність відносно незалежні одна від одної (К. Абульханова-Славська, І. Джидар'ян, О. Єлісеєв).

Важливою для нашого дослідження є думка К. Абульханової-Славської про принципову відмінність активності і діяльності, яка полягає в тому, що діяльність виходить із потреби в предметі, а активність – із потреби в діяльності, ніби передує діяльності в часі, проте не тільки передує, але й супроводжує її протягом усього процесу втілення [1].

Звернімо увагу на те, що у працях багатьох вчених «пізнавальна активність» розглядається у тісному взаємозв'язку з поняттям «самотійність» (М. Махмутов, Р. Лемберг, Н. Половнікова), «допитливість» або «цікавість» (М. Лісіна) як стан готовності до пізнавальної діяльності, який передує діяльності та породжує її, займає в структурі діяльності місце, близьке до рівня потреби (в ряду діяльність – активність – потреба активність займає проміжне місце).

У процесі розв'язування будь-якої задачі, яке розпочинається з її сприймання, завдяки активності дослідницького імпульсу як інтересу до задачі за умов впливу на неї (С. Рубінштейн, В. Клименко) та перцептивних дій (В. Зінченко) відбувається побудова перцептивного образу задачі (С. Рубінштейн, Л. Веккер, В. Зінченко), генезис якого проходить п'ять етапів (Б. Ломов), де виявляються основні закони сприймання: предметність, константність, осмисленість, вибірковість, структурованість, цілісність, узагальненість (Б. Величковський, В. Ганзен, С. Рубінштейн) [18].

Як основний критерій класифікації типів співвідношень особистості і зовнішнього середовища, міри нервово-психічної енергії О. Лазурський виокремив такі психічні рівні виявлення активності індивіда, коли він: 1) недостатньо пристосований до зовнішнього середовища, яке підкоряє собі слабку психіку малообдарованої людини, внаслідок чого особистість не реалізує і те мале, що могла би реалізувати (низький); 2) добре пристосовується до зовнішнього середовища і знаходить в ньому місце, що відповідає внутрішньому психічному складу (середній); 3) відрізняється намаганням переробити зовнішнє середовище згідно зі своїми нахилами і потребами, на цьому рівні яскраво виражений процес творчості (вищий) [8]. Ця класифікація підходить в той чи іншій мірі і до вимірювання рівня активності перцептивної діяльності.

Ініціація перцептивної діяльності, за К. Абульхановою-Славською, подібна до ініціації розумової діяльності – це лише один із проявів, що відображає здатність людини до ініціативної поведінки, яка виступає як «цілеутворювальне починання, звільнене від інтенції на кінцевий результат» [1]. Використовуючи ініціацію перцептивної діяльності як модель, можна знайти шлях до розуміння та дослідження цілого класу таких явищ, як «надситуативна активність», «наднормативна активність», «перцептивна ініціатива», «продуктивна активність».

Сприймання людиною того чи іншого предмета або явища сприяє цілісності процесу перцептивної діяльності: свідоме виділення того або іншого аспекту чуттєво заданої ситуації, порівняння об'єктів сприймання з тими їх відображеннями, що зберігаються в пам'яті, впізнання їх, тобто зарахування до того чи іншого семантичного класу (категорії), перетворення сенсорної інформації та подальшої побудови перцептивного образу, адекватного об'єкта сприймання і задачам діяльності (В. Зінченко) [15]. Нас же цікавить питання ініціації діяльності та перцептивної ініціативи зокрема. Актуальність досліджуваного питання полягає в тому, що саме на сучасному етапі набувають соціального значення відповіді на питання про те, як і чому виникає перцептивна діяльність людини (тут, зараз та певним чином), яким має бути поєднання об'єктивних та суб'єктивних умов для цього, як регулюється та детермінується активність перцепції, що виявляється у формуванні адекватної дійсності перцептивного образу.

Одним із положень НЛП є те, що перцептивні можливості – це щось набуто, вивчене і, отже, може бути вивчене ще краще. На думку Р. Бендлера, «більшість людей діє таким чином, ніби їх сприймання – пасивний приймач величезного потоку інформації, що надходить із зовнішнього світу. Цей потік дійсно є, і він настільки величезний, що ми можемо відібрати тільки незначну його частину. Активно вибирати корисну інформацію ми навчаємося протягом життя» [10]. Людина у процесі навчання методом спроб і помилок, тобто шляхом багаторазового повторення розумових операцій, замінює неуспішні стратегії успішними, як правило, не усвідомлюючи цього, навчається використанню ефективних перцептивних стратегій.

Психологія та психофізіологія сенсорно-перцептивних процесів так визначає активну сторону перцепції: на думку Г. Гельмгольца, яким уперше були закладені основи вивчення візуального сприймання як активної пізнавальної діяльності, людина не просто пасивно віддається потоку вражень, але активно діє, будує свої відчуття так, щоб бачити довкілля з максимальною точністю [11]; перцепція як високорівневий процес обробки інформації, початковим етапом якого є етап ідентифікації вхідних стимулів за їх більш простими деталями, здійснюється мінімальний аналіз його складових частин, після чого відбувається цілісна оцінка паттерна (Д. Хьюбел, Т. Візель) [24]; сприймання деталей складного паттерна залежить не тільки від фізичних властивостей стимулу, але і від активності високорівневих когнітивних процесів, таких як увага і мотивація, розподіл точок фіксації залежить від цілей спостерігача, тобто чим більше інформації містить деяка деталь, тим довше на ній фіксується погляд (М. Ярбус) [4]; при збільшенні часу фіксації на окремих деталях паттерна, збільшується кількість інформації, яку він надає, що свідчить про підвищення рівня активності (Н. Макворт) [17]; перцептивна система «набувається на інварид», тобто інваріанти не приносяться в перцептивну систему з пам'яті (чи з інтелекту), а виводяться нею з могутніх потоків стимульної енергії; сприймання – це те, чого індивід досягає, а не вистава, що розігрується на сцені його свідомості. Таким чином, розглядається механізм перцепції як складної внутрішньої діяльності творчого перетворення, що відбувається у «видимому полі» індивіда і яка є за своєю суттю творчим процесом (Дж. Гібсон) [12]; одержана інформація кодується, перетво-

рюється і зберігається в кількості не більше і не менше, ніж необхідно для нормального існування людини; завдання сприймання – економити мислення, відбирати те, що найважливіше для життя та здоров'я організму. Сенсорне збереження дає нам можливість і час для виявлення найважливіших ознак одержаної інформації для подальшого її опрацювання (Е. Борінг) [24, с. 74].

До розкриття активної природи сприймання можна підійти через розгляд основних складників цього феномена – суб'єкта та об'єкта сприймання та їх взаємодії; останнє виражається в побудові (формуванні) перцептивного образу дійсності (В. Барабанщиков, 2006). Цей підхід до розуміння сприймання спирається на загальнофілософську схему аналізу, що включає основні взаємозалежні складники процесу пізнання, суб'єкт-об'єктні відносини. При перенесенні цієї гносеологічної схеми у психологію сприймання була загублена саме ця «співвідносність» суб'єкта та об'єкта сприймання, які виступають тут як незалежно існуючі одне від одного, що призводить до розриву єдності людини і світу та відокремлення одне від одного. Відповідно, традиційно суб'єкт сприймання розглядається як якийсь реєструючий прилад, що функціонує безвідносно до оточуючого його середовища, а об'єкт сприймання – як зовнішній агент, якась річ, що впливає на цей прилад [5]. При цьому головний акцент у психології сприймання ставиться на проблемі перетворення (або відбиття) властивостей об'єкта-речі у внутрішнє надбання суб'єкта – чуттєвий образ, не беручи до уваги, що «вихідним і основним виявляється не відображення об'єкта, а взаємовідношення людини зі світом, суб'єкта з об'єктом» [5, с. 42], у рамках якого тільки й може бути зрозуміле сприймання як безпосередня причетність людини до існуючої дійсності (С. Рубінштейн, 2003).

У низці робіт (Б. Ананьєв, 1950; О. Леонт'єв, 1962; В. Зінченко, 1984) [3; 15; 19] акцентовано на активній перетворювальній діяльності сприймання при впровадженні в цей процес суспільно відпрацьованих сенсорних еталонів, що започатковує процеси узагальнення. Організована перцептивна діяльність, в основі якої полягають певні способи обстеження об'єкта, застосування понятійного апарату забезпечує багатостороннє, багаторівневе сприймання об'єкта.

Перцептивна активність включає низку зустрічей певних елементів зорової системи з певними елементами подразника, коли перцептивний апарат робить випадкову вибірку з усієї кількості

елементів подразника, тобто протягом вихідного мікроінтервалу сприймання зустріч відбудеться не з усією кількістю елементів подразника, а очевидно, з певною частиною безлічі. Друга випадкова вибірка з числа тих елементів усієї кількості, що на цей момент є недоступними для зустрічі, а не з усієї сукупності елементів об'єкта, відбувається вже в деякий інший мікроінтервал сприймання. Вибірки продовжуються в усіх наступних мікроінтервалах. Відтворений об'єкт, таким чином, є функцією імовірності зустрічей, що залежать від часу фіксації об'єкта. Об'єкт, що суб'єктивно сприймається, «зростає» протягом мікророзвитку в часі.

Як засвідчив аналіз літератури із зазначеної проблеми, досі в психології відсутня єдина та загальна теорія сприймання, є багато класифікаційних схем щодо теорій та концепцій сприймання. Зокрема, Е. Гібсон на основі певних уявлень про механізми перцептивного процесу виділила три групи теорій: орієнтовані на «відповіді» (моторні, асоціативні, а також ті, що розглядають образ як сукупність ознак); стимульно-орієнтовані (гештальт-теорія, психофізична теорія Дж. Гібсона); когнітивно-орієнтовані теорії (Г. Гельмгольд, Дж. Брунер).

Про роль перцептивної активності в об'єктивному відображенні світу свідчать різні теорії:

– *розведення понять продуктивного і репродуктивного сприймання* (концепція «функціональної закріпленості» К. Дункера, 1960) [14];

– *введення поняття «установка»* до когнітивних процесів, яка вважається підготовчою когнітивною активністю в означенні стимулу, що передуює мисленню і сприйманню та здатна впливати на їх якість, у тому числі придушувати їх [24];

– *пояснення установки* не як безпосередньої суб'єктивної обробки сенсорного впливу, а як певної інтенціональної активності суб'єкта у певній ситуації (теорія фіксованої установки Д. Узнадзе, 1961) [25];

– *визначення сприймання*: 1) активним процесом: категоризації та його механізмів – прототипів нейрофізіологічних процесів, що забезпечують перцептивну готовність, тобто активність, а саме угруповання й інтеграцію, упорядкування альтернатив, встановлення відповідності та блокування «входів» (теорія перцептивної готовності Дж. Брунера, 1957) [9], який втілюється у свободі спостереження як у часі, так і за ракурсом (екологічна концепція сприймання Дж. Гібсона, 1988)

[7, с. 18–21], в осмисленні, тлумаченні побаченого як «єдиному процесі, що здійснюється в активній побудові й апробуванні гіпотез, що залишається незмінним протягом життя індивіда, пронизаним теоретичними побудовами (Р. Грегори [13, с. 6]); 2) «цілісним когнітивним процесом, в якому фіксується, оцінюється й інтерпретується об'єктивна реальність у різних модифікаціях, результатом чого є побудова (конструювання) конкретного перцептивного образу; процеси сприймання починаються з активізації оперативних і глибинних структур, функціонування ланцюгу «праобраз-прообраз-образ-орієнтир» (В. Моляко [2, с. 7]); 3) задачею (праксеологічний підхід Ж. Піаже, 1961), розв'язання якої стимулюються певною потребою й метою (І. Рок, 1980; А. Логвиненко, 1981), що постає як активна пізнавальна дія [20; 23];

– *визнання важливої ролі* моторної активності в сприйнятті, особливо зоровому та дотиковому (теорія активного сприймання Г. Гельмгольца, І. Сеченова, Н. Ланге, Ч. Шеррінгтона, Д. Гебба й ін.);

– *обґрунтування фундаментальної ролі у формуванні адекватного образу*, який не подано від початку, належить практичній діяльності суб'єкта з цим об'єктом, при цьому активність сприймаючого суб'єкта трактується головним чином як зовнішня рухова (теорія сприймання як дії М. Запорожця та ін., 1967; А. Венгера, 1969; А. Логвиненко, 1981);

– *розуміння образу* як інтеріоризованого, чи відстроченого наслідування, яке має коріння в «руховій активності» (стохастична/імовірнісна теорія Ж. Піаже та Б. Інельдера) [21; 22], що є подібним до розуміння «ролі м'язового відчуття» у побудові образу (І. Сеченов), не є результатом простого відображення сприйнятого об'єкта, а є синтетичною конструкцією, яка складається з двох частин: прообразу (периферійний інформаційний потік) й ко-образу (він формується у процесі активації контексту); контекст розглядається як комплекс спеціальних систем, призначених для здійснення функцій сприймання й впізнавання (бінарна концепція сприймання) [7, с. 14].

Висновки. Теоретичною передумовою для розробки і дослідження ролі перцептивної активності в об'єктивному відображенні дійсності є вивчення психічного як процесу, що має свою структуру, свої механізми, свої функції, а також свої форми відображення, через які реалізується його сутність. Перцептивна діяльність розглядається

як специфічна, притаманна саме людині форма прояву природної активності, як вираження її активного ставлення до навколишнього світу, як до природи, так і до суспільства; як активна перетворювальна діяльність суспільно відпрацьованих сенсорних еталонів; її ініціація подібна до ініціації розумової діяльності, здатності людини до ініціативної поведінки; як активна пізнавальна діяльність, коли людина, не просто пасивно віддається потоку вражень, але активно

спрямовує відчуття на максимальну точність бачення довкілля, що виявляється у суб'єкт-об'єктних відносинах та ін.

Перспективним є дослідження оптимальних умов та засобів активізації перцептивної діяльності, коли взаємодія із середовищем якісно різноманітна та кількісно достатня для організації повноцінних способів аналізу об'єкта та синтезування системи ознак для побудови адекватних образів зовнішнього середовища.

Список літератури:

1. Абульханова-Славская К.А. Психология активности личности. *Психологический журнал*. Т. 6. 1985. № 5. С. 3–18.
2. Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості та обдарованості: збірник наук. праць / за ред. В.О. Моляко. Т. 12. Вип. 5. Ч. 1. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2008. 288 с.
3. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 282 с.
4. Андерсон Дж. Когнитивная психология. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 496 с.
5. Барабанщиков В.А. Психология восприятия: организация и развитие перцептивного процесса. Москва : Когито-Центр; Высшая школа психологии, 2006. 240 с.
6. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активность. Москва : Наука, 1990. 496 с.
7. Бехтель Э.Я., Бехтель А.Э. Контекстуальное опознание. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 336 с.
8. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / отв. ред. Б.М. Кедров. Ростов : Изд-во Ростов. ун-та, 1983. 173 с.
9. Брунер Дж. Психология познания за пределами непосредственного познания Москва : Прогресс, 1977. 412 с.
10. Бэндлер Р. Магия в действии. Практические аспекты использования НЛП. Москва : Прозерпина, 1995. 176 с.
11. Гельмгольц Г. О восприятии вообще. *Хрестоматия по ощущению и восприятию*. Москва, 1975. С. 61–86.
12. Гибсон Дж. Экологический подход к зрительному восприятию / под ред. П.Д. Логвиненко. Москва : Прогресс, 1988. 462 с.
13. Грегори Р.Л. Разумный глаз. Москва : Мир, 1972. 209 с.
14. Дункер К. Психология продуктивного творческого мышления. *Психология мышления* / под ред. А.М. Матюшкина. Москва : Прогресс, 1965. С. 86–234.
15. Зинченко В.П. Продуктивное восприятие. *Вопросы психологии*. 1971. № 6. С. 27–42.
16. Зинченко В.П. Теоретические проблемы психологии восприятия. *Инженерная психология*. Москва, 1964. С. 231–263.
17. Когнитивная психология / под ред. В.Н. Дружинина, Д.В. Ушакова. Москва : ПЕРСЭ, 2002. 480 с.
18. Костюченко О.В. Творчі ознаки властивостей сприймання. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. акад. С.Д. Максименка. Т. XII, ч. 6. К., 2010. С. 169–178.
19. Леонтьев А.Н. О механизме чувственного отражения. *Вопросы психологии*. 1959. № 2. С. 19–41.
20. Логвиненко А.Д. Зрительное восприятие пространства. Москва : МГУ, 1981. С. 74–89.
21. Пиаже Ж. Избранные психологические труды: Психология интеллекта. Москва : Международная педагогическая академия, 1984. 680 с.
22. Пиаже Ж., Инельдер Б. Генезис элементарных логических структур / пер. с франц. Москва : Изд. иностр. лит., 1963. 448 с.
23. Рок И. Введение в зрительное восприятие: в 2-х кн. Москва : Педагогика, 1980. 311 с.
24. Солсо Р.Л. Когнитивная психология / пер. с англ. Москва : Тривола, 1996. С. 54–56.
25. Узнадзе Д.Н. Теория установки / под ред. Ш.А. Надирашвили и В.К. Цаава. Москва : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. 448 с.
26. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия. Москва : Искусство, 1964. С. 85.

**Kostyuchenko O.V. THE ROLE OF PERCEPTUAL ACTIVITY
IN OBJECTIVE REFLECTION OF REALITY**

The article defines the essence of perceptual activity, the activity of which plays an essential role in effectively informing about the properties of environmental objects and the organization of human actions in accordance with changing conditions of its life. The theoretical analysis of the problem of perceptual activity as a natural component of objective reflection of reality is carried out; its role as a cognitive activity in the objective and accurate reflection of reality, the specific expression of an active attitude to the world, manifested in subject-object relations, etc., is substantiated. Different theoretical views on the role of perceptual activity in the objective reflection of the world are presented, in particular: in the concept of “functional attachment”, ecological and binary concepts of perception, praxeological approach; theories: fixed installation, perceptual readiness, creative perception, active perception, action perception, stochastic/probabilistic theory. The active nature is considered on the basis of the components of this phenomenon – the subject and object of perception and their interaction with each other in forming the perceptual image of reality. It is noted on the active transformative activity of perception during the introduction of socially fulfilled sensory standards into this process, which initiates the processes of generalization. It is focused on organized perceptual activity, which is based on certain ways of examining the object, the use of a conceptual apparatus that provides multilateral, multi-level perception of the object.

Key words: *perception, perceptual activity, activity, perceptual activity, cognitive activity.*